



Received: 14 February 2025

Revised: 19 March 2025

Accepted: 20 March 2025

# ANALYSIS OF OTOP NAWATWITHI IN PHITSANULOK AND SUKHOTHAI PROVINCES: POLICY RECOMMENDATIONS FOR SUSTAINABLE COMMUNITY-BASED TOURISM

Watuny JAIBORISUDHI<sup>1</sup> and Jitsupa KITIPADUNG<sup>2\*</sup>

1 Institute of East Asian Studies, Thammasat University, Thailand

2 Innovative Learning Center, Srinakharinwirot University, Thailand; jitsupakittipadoong@gmail.com  
(Corresponding Author)

## Handling Editor:

Professor Dr.Duangduen BHANTHUMNAVIN      National Institute of Development Administration, Thailand  
(This article belongs to the Theme 1: Humanities & Social Sciences for Sustainability)

## Reviewers:

- |                                           |                                          |
|-------------------------------------------|------------------------------------------|
| 1) Professor Dr.Narin SUNGRUGSA           | Walailak University, Thailand            |
| 2) Associate Professor Dr.Panee SUANPANG  | Suan Dusit University, Thailand          |
| 3) Assistant Professor Dr.Aksorn SAWASDEE | Phranakhon Rajabhat University, Thailand |

## Abstract

This article analyzes key factors for developing community-based tourism under the OTOP Nawatwithi project in Phitsanulok and Sukhothai provinces. Using the SWOT framework and focus group discussions with community leaders and members, findings are developed into policy recommendations for sustainable community-based tourism. Results show both communities share strengths such as leveraging local identity for tourism, applying the sufficiency economy philosophy, and building networks. However, Ban Pha Rang Mhee is more effective in implementing policies, while Ban Muang Kao faces financial and administrative challenges. The government plays a vital role in providing support, but project discontinuity and the COVID-19 pandemic pose significant obstacles. Policy recommendations emphasize the development of social and economic capital to foster community self-reliance and sustainability.

**Keywords:** OTOP Nawatwithi, Community-Based Tourism, Sustainable Development, Self-Reliance, Social Capital

**Citation Information:** Jaiborisudhi, W., & Kitipadung, J. (2025). Analysis of OTOP Nawatwithi in Phitsanulok and Sukhothai Provinces: Policy Recommendations for Sustainable Community-Based Tourism. *Thai Interdisciplinary and Sustainability Review*, 14(1), Article 34. <https://doi.org/10.14456/tisr.2025.34>

## การวิเคราะห์โครงการโอทอปนวัตกรรมวิถีในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน

วาทัญญู ใจบริสุทธิ์<sup>1</sup> และ จิตสภา กิตติผดุง<sup>2\*</sup>

1 สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี  
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2 สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; jitsupakittipadoong@gmail.com (ผู้ประพันธ์  
บทความ)

### บรรณาธิการผู้รับผิดชอบบทความ:

ศาสตราจารย์ ดร.ดุจเดือน พันธ์มนาวิน

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

(บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของหัวเรื่องที่ 1: มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อความยั่งยืน)

### ผู้ทรงคุณวุฒิผู้พิจารณาบทความ:

1) ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

2) รองศาสตราจารย์ ดร.พรณี สวนเพลง

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อักษร สวัสดิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

### บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้โครงการโอทอปนวัตกรรมวิถีในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย โดยใช้กรอบแนวคิด SWOT และการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชนและสมาชิก ผลการวิเคราะห์ถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน ผลการศึกษาพบว่าทั้งสองชุมชนมีจุดแข็งร่วมกัน เช่น การนำอัตลักษณ์มาพัฒนาการท่องเที่ยว การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างเครือข่าย อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านผาผึ้งมีความสามารถในการน่านโยบายไปปฏิบัติได้ดีกว่า ในขณะที่ชุมชนบ้านเมืองเก่าประสบปัญหาด้านการเงินและการบริหาร ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน แต่ความไม่ต่อเนื่องของโครงการและการระบาดของโควิด-19 เป็นอุปสรรคสำคัญ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเน้นการพัฒนาทุนทางสังคมและเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนของชุมชน

**คำสำคัญ:** โอทอปนวัตกรรมวิถี, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การพัฒนาที่ยั่งยืน, การพึ่งพาตนเอง, ทุนทางสังคม

**ข้อมูลอ้างอิง:** วาทัญญู ใจบริสุทธิ์ และ จิตสภา กิตติผดุง. (2568). การวิเคราะห์โครงการโอทอปนวัตกรรมวิถีในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน. *สหวิทยาการและความยั่งยืนปริทรรศน์ไทย*, 14(1), บทความที่ 34. <https://doi.org/10.14456/tisr.2025.34>

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

## บทนำ

หลังจากที่โครงการ OTOP ได้ดำเนินงานมาเป็นเวลา 17 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 กรมการพัฒนาชุมชน (2561) ได้เล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับโครงการ OTOP ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่สามารถแข่งขันในตลาดภายใต้ระบบทุนได้ ส่งผลให้รายได้ไปตกอยู่กับผู้ประกอบการคนเดียว หรือบางกลุ่มไม่สามารถกระจายรายได้ไปถึงประชาชนกลุ่มใหญ่ในชุมชนอย่างแท้จริง อันไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

โครงการ OTOP นวัตกรรม จึงมีเป้าหมายเพื่อปรับเปลี่ยนจากการขายสินค้า OTOP ออกจากชุมชนเพียงด้านเดียว สู่การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ (demand driven local economy) เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวระดับชุมชนควบคู่ไปกับการขายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ภายในชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน (strength with in) (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561)

กล่าวได้ว่า โครงการ OTOP นวัตกรรมเป็นความพยายามที่จะขับเคลื่อนโครงการ OTOP ให้ก้าวข้ามความเป็นสินค้า การขายสินค้ามาสู่การพัฒนาโดยชุมชน อันเป็นแนวทางที่สอดคล้องตามกระบวนการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP) ต้นแบบของจังหวัดโออิตะ (Oita) ประเทศญี่ปุ่น ดังที่ โมริฮิโกะ ฮิรามัตสึ (Morihiro Hiramatsu) ผู้ริเริ่มกระบวนการ OVOP กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนจะยั่งยืนไม่ หากถูกชี้นำจากภาครัฐ ซึ่งการพัฒนาไม่ได้เกิดมาจากคนภายในชุมชนเอง คนภายในชุมชนจะต้องมีความคิดริเริ่มในการฟื้นฟูชุมชนของตน ฟังพาดตนเองให้ได้ ตลอดจนนิยามของผลิตภัณฑ์ของ OVOP ไม่ได้หมายถึงตัวสินค้าเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการทางความคิด รวมถึงการบริการ การดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญา การท่องเที่ยว และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี (Hiramatsu, 2008; Yamagami & Fukimoto, 2011)

เมื่อพิจารณาถึงจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัยที่มีศักยภาพทั้งแง่ของประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถสนับสนุนการพัฒนาภายใต้โครงการ OTOP นวัตกรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบ้านผาผึ้ง อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพิษณุโลก และชุมชนบ้านเมืองเก่า อำเภอมือ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งชุมชนทั้งสองชุมชนได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนึ่งใน 160 มหัตถรรักษ์พื้นถิ่น 50 เส้นทางหลากหลายเสน่ห์ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (กรมการพัฒนาชุมชน, ม.ป.ป.)

จากการดำเนินโครงการ OTOP นวัตกรรมของจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย ซึ่งผ่านมามีระยะหนึ่งแล้ว ปัญหาและอุปสรรคที่เคยเกิดขึ้นกับโครงการ OTOP ไม่ว่าจะเป็นปัญหาผลิตภัณฑ์ไม่สามารถแข่งขันได้ ตลอดจนปัญหาการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน จะยังดำรงคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงอย่างไร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและปัจจัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้โครงการ OTOP นวัตกรรม ด้วยการใช้เครื่องมือ SWOT ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของโครงการ OTOP นวัตกรรมในพื้นที่ และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วย TOWS Matrix

## การทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมมีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ OTOP นวัตกรรม มีวรรณกรรมดังต่อไปนี้ กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล (2564) นำเสนองาน “จาก OTOP ถึง OTOP นวัตกรรม: นโยบายการพัฒนาที่มีชุมชนเป็นฐาน” พบว่าการพัฒนาโครงการ OTOP นวัตกรรม มิได้เป็นไปตามแนวทางที่ชุมชนเป็นหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการ ด้วยบทบาทหลักยังคงอยู่กับภาครัฐเสมอมา สอดคล้องกับการศึกษาของ กฤษณะ ดาราเรือง (2564) เรื่อง “แนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม บ้านหนองกระดุกเหนือ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ชุมชนต้องการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง มีปัญหาด้านการเงิน ขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ขาดยุทธศาสตร์การพัฒนา มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ แต่อย่างไรก็ตามชุมชนก็มีข้อค้นพบเชิงบวกดังต่อไปนี้ ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่มีอัตลักษณ์ มีโครงสร้างในการบริหาร มีส่วนร่วมจากคนภายในชุมชน และมีการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านต่างๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของ สุกัญญา พยุงสิน และ จิราวรรณ

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

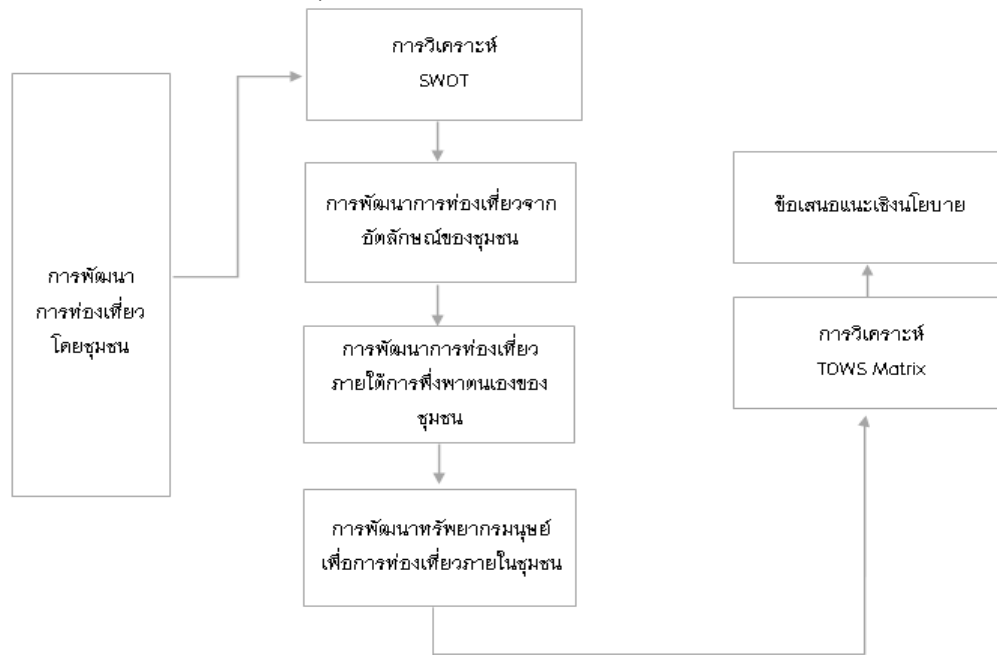
สมหวัง (2564) เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตกรรม: กรณีศึกษา หมู่ 10 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าวัง จังหวัดลพบุรี” สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีชุมชนบ้านป่าตาล ตำบลบวกล่าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่” ของ สาธินี วัฒนกุล และคณะ (2566) ที่พบว่า ชุมชนขาดแคลนเงินทุน ชุมชนยังคงต้องพึ่งพาความช่วยเหลือภาครัฐ ขาดการบริหารจัดการ การตลาดและการประชาสัมพันธ์ที่ดี ขาดคนรุ่นใหม่ที่จะก้าวเข้ามาขับเคลื่อนชุมชน และยังสอดคล้องกับการวิจัยของ Ngamcharoen et al. (2025) ที่ศึกษาการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันวายในประเทศไทย และการศึกษาของ พิศดากร ใจหาญ และคณะ (2566) ในงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดนครพนม” และการศึกษาของ ภาณุธร ปุ๊ดหน้อย และ โชติ บดีรัฐ (2567) เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีไทยทรงดำ ในเขตพื้นที่บ้านห้วยห้าง ตำบลหนองหลุม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ” ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันจากผลของการศึกษาข้างต้นพบถึงปัญหาและอุปสรรคร่วมกันของบรรดาชุมชน OTOP นวัตวิถี อันได้แก่ ชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ การขาดแคลนเงินทุน และขาดซึ่งการบริหารจัดการที่ดี

เมื่อย้อนกลับพิจารณาถึงแนวคิดการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนผ่านจากยุคของ OTOP ที่ผลักดันการขายสินค้าโดยภาครัฐ มาสู่การกระจายรายได้สู่ชุมชน ยกย่องเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งด้วยอัตลักษณ์ของชุมชนภายใต้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) สอดคล้องกับหลักการแนวคิดของกระบวนการ OVOP ต้นแบบของจังหวัดโออิตะ (Oita) ประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ การพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระดับสากล (Local yet Global) การพึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance and Creativity) และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจากภายใน (Endogenous Development) การพัฒนาจากภายในเป็นพัฒนามาจากรากฐานและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ผลประโยชน์ก็จะกลับเข้าสู่ชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน กระบวนการ OVOP เป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ โดยกระบวนการ OVOP สามารถแก้ไขปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเพื่อเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ของคนวัยทำงานในช่วงทศวรรษที่ 1970 ตลอดจนสามารถยกระดับรายได้เฉลี่ยของประชากร จากจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำเกือบที่สุดในญี่ปุ่นมาสู่รายได้เฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ความเป็นอยู่ของคนภายในชุมชนท้องถิ่นดีขึ้นโดยลำดับเช่นกัน (Nobuyoshi & Lutfull, 2005; Hiramatsu, 2008; Takai, 2012; Oita Prefecture, 2016)

#### กรอบแนวคิดการวิจัย

ในส่วนของการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนนั้น เสรี พงศ์พิศ (2551) ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ ข้อได้เปรียบ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของชุมชน มีเครื่องมือที่นิยมใช้กันก็คือ การวิเคราะห์ SWOT ซึ่ง Comino & Ferretti (2016) กล่าวว่า การวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมของหน่วยที่จะทำการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์โครงการ OTOP นวัตวิถี จากแนวคิด OTOP นวัตวิถีและแนวคิด OVOP ข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำหลักการของแนวคิดทั้งสองแนวคิดมาแปรเป็นตัวชี้วัดของการวิจัยได้ดังนี้ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของชุมชน 2) การพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้การพึ่งพาตนเองของคนภายในชุมชน และ 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อนำผลจากการวิเคราะห์ SWOT มาพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้วย TOWS Matrix (David, 2011) ดังแผนภาพต่อไปนี้

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

### วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ภายใต้งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์โครงการ OTOP นวัตกรรม จังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเภททุนวิจัยเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ประจำปี 2566 งานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 163/2565 ดำเนินการวิจัยด้วยการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) มีพื้นที่ในการศึกษา 2 ชุมชนด้วยกัน งานวิจัยนี้ใช้การสนทนากลุ่ม (focus group) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ตามเทคนิคการสนทนากลุ่ม ควรจะมีจำนวนผู้เข้าร่วมดีที่สุด 7+2 ราย หรือราว 5-9 คน หรือ 6-8 คน แต่ในทางปฏิบัติมักมีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจำนวน 10-15 คน ทั้งนี้กลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จะต้องเป็นกลุ่มคนที่มีความใกล้เคียงและคล้ายคลึงกันทางสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (homogeneous) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ อันเป็นการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้วิจัยจึงดำเนินการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล จำนวนชุมชนละ 9 คน รวมเป็น 18 คน ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน และตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบวิเคราะห์เอกสารและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยสอบถามการสังเกต โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด (open-ended questions) แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการวิเคราะห์เอกสารตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) วิธีการวิเคราะห์จะเป็นไปตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ พรรณนาข้อมูลในปรากฏการณ์หรือรูปธรรมและวิเคราะห์ตีความข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป

### ผลการวิจัย

จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคภายใต้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านผาผึ้งมีดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของชุมชน บ้านผาผึ้งมีมีสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์อัตลักษณ์ อาทิ บ้านไฉสวรรค์ วัดผาผึ้งมีวนาราม ศาลเจ้าพ่อร่มขาว จุดชมพระอาทิตย์ขึ้นที่เขามะรุทมีทุ่งปอเทือง สถานที่ท่องเที่ยวของกลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มผ้าทอ กลุ่มข้าวปลอดภัย เป็นต้น ชุมชนบ้านผาผึ้งยังมีเมนูอาหารพื้นบ้านให้

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

นักท่องเที่ยวได้ลองชิม อาทิ แกงบอน ข้าวต้มแตก และขนมหมกมณี นอกจากนี้คนภายในชุมชนยังได้ร่วมกันจัดเป็น แพ็กเกจการท่องเที่ยว อาทิ แพ็กเกจ 2 วัน 1 คืน ที่เรียกว่า “นอนค้างบ้านเราไม่เหงาแน่นอน” มีเพียงเท่านั้นคนภายในชุมชนยังได้ร่วมกันพัฒนาแปรรูปสินค้าให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นปอกสมุดเสื้อทอลายที่ดัดเจษฎาภรณ์ ข้าวหอมสุดใจบรรจุถุง มะม่วงกวน ไม่กวดทางมะพร้าว พรหมเช็ดเท้าและผ้าทอลายต่างๆ สำหรับจุดอ่อนในการนำอัตลักษณ์มาพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนก็คือ ที่ตั้งของชุมชนซึ่งมีที่ตั้งอยู่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอื่นๆ ของจังหวัดพิษณุโลก อย่างวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร หรือวัดหลวงพ่อพระพุทธรชินราช โดย สมาชิกชุมชนบ้านผาเรียงมี ได้สะท้อนถึงการนำอัตลักษณ์ของชุมชนมาพัฒนาเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวไว้ที่ว่า

“...การท่องเที่ยวชุมชนเราต้องสร้างเรื่องราวมันต้องสร้างคุณค่า เหมือนที่ญี่ปุ่นทำ เพราะฉะนั้นทุกอย่างที่เกิดขึ้นมาจากกระบวนการ ไม่เห็นคุณค่ามันก็ไม่มีความค่า...”

จากประเด็นของการพัฒนาการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านผาเรียงมีจุดแข็ง (Strength) ได้แก่ การนำอัตลักษณ์ที่มีมาพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน อันเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาแปรเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่หลากหลาย สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน อย่างไรก็ตามการนำอัตลักษณ์ที่มีมาพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนก็มีจุดอ่อน (Weakness) ก็คือ ที่ตั้งของชุมชนตั้งอยู่ห่างจากสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญๆ ของจังหวัด

2) การพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้การพึ่งพาตนเองของคนภายในชุมชน พื้นฐานของคนภายในชุมชนบ้านผาเรียงมีนั้นมีความรักสามัคคีกันฉันญาติพี่น้องอันเป็นทุนอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามชุมชนบ้านผาเรียงมีก็ประสบกับปัญหาที่สำคัญก็คือ ปัญหาภาวะหนี้สินของครัวเรือน แต่หลังจากที่ธนาคารเพื่อการเกษตร (ธกส) ได้แนะแนวทางของ “เศรษฐกิจพอเพียง” เข้ามาปรับใช้ภายในชุมชน ชุมชนจึงได้ริเริ่มสำรวจหนี้สินครัวเรือน ตลอดจนปัญหาอื่นๆ ที่มี ก่อให้เกิดมาตรการ “ลดรายจ่าย” อาทิ ปลูกผักสวนครัว ทำปุ๋ย จัดทำบัญชีครัวเรือน “เพิ่มรายได้” อาทิ ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตลอดจนรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพและกลุ่มต่างๆ ทำให้เกิดสินค้าของชุมชนที่หลากหลาย ควบคู่ไปกับการสร้างเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันภายในชุมชน ตลอดจนสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก อันก่อให้เกิดความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งในปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนอยู่ในระดับ 10 ล้านบาทอยู่ภายในชุมชน และจากเงินสะสมของชุมชน ชุมชนจึงได้ร่วมกันนำเงินที่สะสมไปพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจัดซื้อโรงสีข้าว ก่อสร้างโรงเรียนคัดเมล็ดพันธุ์ ลานตากข้าวชุมชน ซ้อมที่ดินป่าชุมชน จัดตั้งที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ จักรกลการเกษตรต่างๆ และรถรางนำเที่ยว โดยมีมูลค่าสินทรัพย์ของชุมชนรวมประมาณ 10 ล้านบาท ดังที่ สมาชิกชุมชนบ้านผาเรียงมี ได้สะท้อนให้เห็นต่อไปนี้

“...การทำบัญชีครัวเรือนที่นี้เป็นหมู่บ้านเดียวที่ทำบัญชีครัวเรือนทุกครัวเรือนถ้าไม่ทำก็ไม่ได้...”

และจากที่ สมาชิกชุมชนบ้านผาเรียงมี ได้ให้ข้อมูลว่า ในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19 ชุมชนบ้านผาเรียงมีกลับได้รับผลกระทบไม่มากนัก เนื่องจากชุมชนมีรายได้หลักจากการเกษตร ควบคู่ไปกับการผลิตสินค้าชุมชนที่หลากหลาย พัฒนาช่องทางทางการขายแบบออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ ช่วยเพิ่มโอกาสการขายให้แก่สินค้าของชุมชน อันแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้แม้ในยามวิกฤต

จากข้างต้นแสดงให้เห็นถึงชุมชนบ้านผาเรียงมีเป็นชุมชนที่สามารถจัดการตนเองได้พึ่งพาตนเองได้ พอจะสรุปได้ว่าชุมชนบ้านผาเรียงมีมีจุดแข็ง ได้แก่ 1) ความไว้วางใจ (trust) เกิดจากความเป็นพี่เป็นน้องของคนภายในชุมชน 2) เครือข่าย (network) ภายใต้การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ที่ยึดโยงกันภายในและภายนอกชุมชน 3) บรรทัดฐาน (norm) ด้วยการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นบรรทัดฐานของชุมชน เมื่อระดับปัจเจกพอแล้วก็จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น และจากความพอจะก่อให้เกิดส่วนเกินทางเศรษฐกิจ อันจะกลับคืนไปสู่ระบบเศรษฐกิจของชุมชน 4) กลุ่มออมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ชุมชนมีเงินทุนในการสนับสนุนและพัฒนาภายในชุมชน 5) ทุนที่ไม่ใช่เงินของชุมชน ในรูปแบบของสถานที่และจักรกลการเกษตรต่างๆ เป็นทุนที่สามารถใช้ประโยชน์ผลิตซ้ำลดต้นทุน พัฒนางาน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ในส่วนของจุดอ่อน ในประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้การพึ่งพาตนเองของคนภายในชุมชนของชุมชนบ้านผาเรียงมีกลับไม่พบถึงจุดอ่อนในประเด็นดังกล่าว

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชน ชุมชนบ้านผาผึ้งเริ่มต้นจากการนำแนวคิด “พอเพียง” มาเป็นบรรทัดฐาน แล้วนำแนวคิด “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน นำแนวคิด “ธนาคารความดี” มาปรับใช้ โดยทุกคนภายในชุมชนจะมีสมุดพกความดี ซึ่งจะแนบความดีจะสามารถสะสมไปแลกสินค้าจากร้านค้าของชุมชนได้ นอกจากนี้ชุมชนบ้านผาผึ้งยังมี “ธรรมนูญ” ของชุมชน อันเป็นบรรทัดฐานในการควบคุมทางสังคมร่วมกัน โดยหากคนภายในชุมชนละเมิดบรรทัดฐาน ก็จะมีบทลงโทษจากชุมชน อาทิ โทษปรับและไม่ให้กู้ยืมเงินจากกองทุนของชุมชน

นอกจากนี้ชุมชนบ้านผาผึ้งยังมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง จัดให้มีกิจกรรมและการประชุมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกันเป็นระยะ ชุมชนจะมีกิจกรรมต่างๆ ที่คนภายในชุมชนได้ดำเนินการร่วมกัน อาทิ ประเพณีบุญตามฮีตสิบสอง งานบุญเจ้าพ่อร่มขาว กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น ควบคู่ไปกับการประชุมกับหน่วยงานภาครัฐราชการต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้ นอกจากที่จะสนับสนุนให้ชุมชนมีความสมัครสมานกลมเกลียวกันแล้ว กิจกรรมต่างๆ นี้ก็เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ อันเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในชุมชน

อย่างไรก็ตามจุดอ่อนของชุมชนผาผึ้งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการท่องเที่ยวก็คือ การเข้าสู่สังคมสูงวัย โดยทางชุมชนได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการฝึกฝนคนรุ่นต่อไป จัดตั้งสภาเด็กซึ่งเป็นสถาบันเพื่อพัฒนาให้เด็กรู้จักการทำงานเป็นทีมอย่างเป็นระบบ ควบคู่ไปกับการสนับสนุนให้เด็กและคนรุ่นใหม่ได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างทายาททางการพัฒนาให้แก่ชุมชน

สรุปได้ว่าในประเด็นนี้ชุมชนบ้านผาผึ้งมีจุดแข็ง ได้แก่ 1) การใช้ความพอเพียงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างให้คนภายในชุมชน “รู้ผิดชอบชั่วดี” “พอประมาณ มีเหตุผล” 2) สถาบันเชิงคุณธรรม ได้แก่ ธนาคารความดีและธรรมนูญชุมชน 3) สถาบันในการพัฒนาคนรุ่นใหม่ 4) ผู้นำเข้มแข็ง และ 5) คนภายในชุมชนมีการแสวงหาความรู้ และมีจุดอ่อนอันได้แก่ การเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย

ในส่วนของโอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) ของชุมชนผาผึ้ง ทั้งสามตัวชี้วัดต่างก็มีโอกาสและอุปสรรคเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีโอกาส ได้แก่ โครงการช่วยเหลือจากภาครัฐ อาทิ โครงการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการของผู้ประกอบการ โครงการอบรมการขายสินค้าออนไลน์ โครงการอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และโครงการสนับสนุนการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน เป็นต้น และมีอุปสรรค ได้แก่ 1) โครงการช่วยเหลือที่ไม่ยั่งยืนของภาครัฐ และ 2) การระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019

จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคภายใต้การพัฒนาการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเมืองเก่า มีดังต่อไปนี้ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของชุมชน ชุมชนบ้านเมืองเก่าเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวอันล้ำค่าอย่างยิ่งก็คือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยที่มีความเป็นมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 มีสถานที่ที่สำคัญ อาทิ วัดตะพังทองหลาง วัดศรีชุม วัดสะพานหิน และท่านพระร่วง เป็นต้น ชุมชนบ้านเมืองเก่าจึงได้พัฒนาทรัพยากรที่มีมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ อาทิ กิจกรรมตักบาตรยามเช้า เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง ชมอุทยานประวัติศาสตร์ กิจกรรมวาดลายเครื่องสังคโลกบนผ้า ชม Street Art ถนนสังคโลก เป็นต้น ชิมอาหารของชุมชน อาทิ แกงบวน แกงไข่น้ำ ยำใบมะกอก เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีประเพณีต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกันทำกิจกรรม อาทิ งานเวียนเทียนวันมหาธาตุ งานบวชนาคสามัคคี และประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟ เป็นต้น โดยชุมชนได้จัดทำแพ็คเกจการท่องเที่ยวของชุมชน อาทิ แพ็คเกจ 2 วัน 1 คืน ที่เรียกว่า “เที่ยวรอบเมืองพระร่วง” (กรมการพัฒนาชุมชน, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของชุมชนก็มีจุดอ่อนซึ่งก็คือ ปัญหาที่สินค้าของชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และหลากหลายเท่าที่ควร ตลอดจนมีปัญหาจากการขาดเงินทุนในการพัฒนาชุมชน การปรับปรุงภูมิทัศน์ การจัดทำป้ายการท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนปัญหาที่นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่ค่อยเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน ดังจะเห็นได้จากความเห็นของ สมาชิกชุมชนบ้านเมืองเก่า ที่ว่า “...ในเรื่องของการพัฒนานะครับ...พวกอบรม Tiktok อะไรพวกนี้ มันอบรมกันมาเยอะแล้วครับ เพียงแต่เรายังไม่มั่นใจในตัวผลิตภัณฑ์ของเรา...”

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

สรุปได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของชุมชน ชุมชนบ้านเมืองเก่ามีจุดแข็ง ได้แก่ 1) ที่ตั้งของชุมชนอยู่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และ 2) การนำอัตลักษณ์ที่มีมาพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน มีจุดอ่อน ได้แก่ 1) สินค้าของชุมชนไม่ได้รับการพัฒนา 2) การขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนา และ 3) นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมีจำนวนน้อย

2) การพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้การพึ่งพาตนเองของคนภายในชุมชน บ้านเมืองเก่าเริ่มต้นจากการมี “ชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเมืองเก่าสุโขทัย” มีกลไกในการบริหารจัดการ มีการประชุมเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นระยะ นับว่าเป็นจุดแข็งของชุมชนบ้านเมืองเก่า นอกจากนี้ชุมชนบ้านเมืองเก่ายังมีจุดแข็งอีกประการก็คือ มีการจัดตั้งกองทุนของชุมชน อันมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีทุนการศึกษาและฌาปนกิจสงเคราะห์ จุดแข็งอีกประการของชุมชน ก็คือ คนในชุมชนส่วนหนึ่งสละเวลามาร่วมทำงานแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำงานโดยไม่ได้รับเงินเดือน ร่วมกัน “สร้างงาน สร้างรายได้” ให้แก่คนในชุมชน ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันพัฒนาจนเกิด “ตลาดนัดชุมชนอุทยานประวัติศาสตร์” และ “Street Art ถนนสังคโลก” นอกจากนี้ชุมชนยังร่วมกันสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ อาทิ การสร้างเครือข่ายกับกรมการพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท) องค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว (อพท) และอุตสาหกรรมจังหวัด เป็นต้น อันก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาชุมชนในภาพรวม

สำหรับจุดอ่อนของชุมชนบ้านเมืองเก่าในการพึ่งพาตนเองของคนภายในชุมชน ประการแรก ก็คือ กองทุนของชุมชนยังไม่เข้มแข็งเพียงพอที่จะสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนได้อย่างรอบด้าน อาทิ การให้กู้ยืมแก่สมาชิก การพัฒนาภายในชุมชนต่างๆ นอกจากนี้จุดอ่อนอีกประการ ก็คือ ชุมชนบ้านเมืองเก่ามีปัญหาในด้านของความสามัคคี ส่งผลให้การบริหารจัดการ การพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าของชุมชน ตลอดจนการพัฒนากองทุนชุมชนไม่สามารถพัฒนาไปได้อย่างเต็มศักยภาพ

สรุปได้ว่าชุมชนบ้านเมืองเก่าพบถึงจุดแข็ง ได้แก่ 1) สถาบันในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน มีชมรมการท่องเที่ยวและกองทุนชุมชน 2) การพัฒนากิจกรรมและกิจการด้านการท่องเที่ยว และ 3) การมีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐ มีจุดอ่อน ได้แก่ 1) กองทุนชุมชนยังไม่เข้มแข็ง และ 2) การขาดความสามัคคีของชุมชน

3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชน ชุมชนมี “ธรรม” ในชุมชน กล่าวคือ คนบ้านเมืองเก่า ยึดหลักความ “พอเพียง” เมื่อรู้จักพอแล้วจะไม่เกิดการเบียดเบียน หรือ “อวิชชา” คนในชุมชนจะไม่มีอาการลักขโมย ไม่พูดปด มีความเกรงใจให้เกียรติกันและกัน หากใครมีพฤติกรรมขัดต่อ “ธรรม” หรือความปกติสุขของชุมชนก็จะถูกบัพพาทนียกรรมจากชุมชน ดังเห็นได้จาก สมาชิกชุมชนบ้านเมืองเก่า ที่กล่าวว่า “...ในชุมชนเมืองเก่าเนี่ย เป็นชุมชนไม่มีขโมย ชุมชนไม่เบียดเบียนกัน...เหมือนลับแลเนี่ย เป็นเมืองไม่พูดโกหก...”

สำหรับจุดแข็งอีกประการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชุมชนก็คือ การแสวงหาความรู้จากเครือข่ายภาครัฐที่มี โดยเป็นการแสวงหาความรู้จากการเข้าร่วมการอบรมพัฒนาความรู้ ในการบริหารจัดการ การเงิน การบริการ การตลาด การใช้สื่อออนไลน์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนการศึกษาดูงานต่างๆ

ในส่วนจุดอ่อนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชุมชน ประการแรกก็คือ การเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย การขาดแคลนคนรุ่นใหม่ในการสานต่อกิจการและกิจกรรมของชุมชนบ้านเมืองเก่า

สำหรับประเด็นข้างต้นชุมชนบ้านเมืองเก่ามีจุดแข็ง ได้แก่ 1) การใช้ความพอเพียงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งผลให้ชุมชนเป็นชุมชนที่สุขสงบสันติ ไม่เบียดเบียนกัน และ 2) คนภายในชุมชนมีการแสวงหาความรู้ ภายใต้เครือข่ายที่ทำให้ชุมชนสั่งสมจากความรู้กลายเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จุดอ่อน ได้แก่ 1) การเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย และ 2) การขาดแคลนทายาทรุ่นต่อไป

ในส่วนโอกาสและอุปสรรค ของชุมชนบ้านเมืองเก่า ทั้งสามตัวชี้วัดต่างก็มีโอกาสและอุปสรรคเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นไปในรูปแบบเดียวกับโอกาสและอุปสรรค ของชุมชนบ้านผาผึ้ง มีโอกาส ได้แก่ โครงการช่วยเหลือจากภาครัฐ อาทิ โครงการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการของผู้ประกอบการ โครงการอบรมการขายสินค้าออนไลน์



ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

โครงการอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และโครงการสนับสนุนการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน เป็นต้น และมีอุปสรรค (Threat) ได้แก่ 1) โครงการช่วยเหลือที่ไม่ยั่งยืนของภาครัฐ และ 2) การระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019

### สรุปและอภิปรายผล

เมื่อวิเคราะห์ SWOT ของทั้งสองชุมชนสรุปข้อค้นพบในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

จุดแข็ง พบว่า ทั้งสองชุมชนมีจุดแข็ง ในแง่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ของชุมชน อันเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ กฤษณะ ดาราเรือง (2564); สุกัญญา พยุงสิน และ จิราวรรณ สมหวัง (2564) ที่สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต่างก็มีอัตลักษณ์ที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ชุมชนบ้านเมืองเก่ามีจุดแข็งอีกประการ ก็คือ ที่ตั้งของชุมชน ในส่วนของจุดแข็งภายใต้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของทั้งชุมชนบ้านผารังหมีและชุมชนบ้านเมืองเก่า ต่างก็มีจุดแข็งในทิศทางที่คล้ายคลึงกัน ในขณะที่ชุมชนบ้านผารังหมีมีจุดแข็งเพิ่มเติม อันได้แก่ การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีสถาบันเชิงคุณธรรม มีโครงสร้างเชิงสถาบันในการพัฒนาคนรุ่นใหม่ สำหรับจุดแข็งในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้การพึ่งพาตนเองของคนภายในชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านเมืองเก่ามีจุดแข็ง ได้แก่ ชุมชนมีสถาบัน มีชมรมการท่องเที่ยว มีกองทุนชุมชน มีการพัฒนากิจกรรมและกิจการด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐต่างๆ ในส่วนของชุมชนบ้านผารังหมี มีจุดแข็งที่แตกต่างไปจากจุดแข็งของชุมชนบ้านเมืองเก่า กล่าวคือ ชุมชนบ้านผารังหมีได้พัฒนาแนวคิด นโยบาย สู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและประสบความสำเร็จกว่าชุมชนบ้านเมืองเก่า ไม่ว่าจะเป็นการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน มีทุนทางเศรษฐกิจที่มั่นคง มีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ผ่านความไว้วางใจ (trust) บรรทัดฐาน (norm) และเครือข่าย (network) ที่ดี มีการพัฒนาผลผลิตและสินค้าชุมชนที่หลากหลาย มีกองทุนชุมชน มีทรัพย์สินของชุมชน จากข้างต้นทำให้ชุมชนบ้านผารังหมีสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษาของ Yamazaki (2010) ความสำเร็จของกระบวนการ OVOP ของญี่ปุ่นนั้นนอกจากการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง การพึ่งพาตนเองได้ การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่ยั่งยืน กระบวนการ OVOP ยังมีสถาบันทางการเงิน ตลอดจนกลไกเชิงสถาบันที่คอยสนับสนุนการพัฒนากิจการและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ผ่านสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น (Japan Agricultural Association: JA)

จุดอ่อน จากจุดอ่อนของทั้งสองชุมชนจะเห็นได้ว่า จุดอ่อนของชุมชนบ้านผารังหมีและชุมชนบ้านเมืองเก่ามีจุดอ่อนร่วมกัน คือ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตลอดจนชุมชนบ้านเมืองเก่ายังมีจุดอ่อนอีกประการก็คือ การขาดแคลนทายาทในการสานต่อกิจการของชุมชน เป็นไปในทิศเดียวกันกับการศึกษาของ กัลยา สว่างคง และคณะ (2565) ที่พบว่า คนทำงานในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดคนรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนกิจการของชุมชน เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ สารินี วัฒนกุล และคณะ (2566) ในขณะที่จุดอ่อนที่เหลือของชุมชนบ้านเมืองเก่า ได้แก่ การพัฒนาสินค้าของชุมชน การขาดแคลนเงินทุน จำนวนของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ตลอดจนการขาดความสามัคคีของคนภายในชุมชน ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่สัมพันธ์กับการบริหารจัดการของชุมชนทั้งสิ้น สอดคล้องกับการศึกษาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของ กฤษณะ ดาราเรือง (2564); สารินี วัฒนกุล และคณะ (2566) และ ภาณุธร ปุ๊ดหน้อย และ โชติ บดีรัฐ (2567) มีผลของการศึกษาไปในทิศทางเดียวกันที่ว่า ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีหลายๆ ชุมชนมีปัญหาในด้านของการเงินและการบริหารจัดการ

โอกาส ทั้งสองชุมชนต่างก็พบถึงโอกาสที่เหมือนกัน ได้แก่ การมีโครงการช่วยเหลือสนับสนุนการท่องเที่ยวต่างๆ จากภาครัฐ อย่างเช่นโครงการ OTOP นวัตวิถี อันหมายถึงโอกาสที่จะได้รับงบประมาณ ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆ ที่สนับสนุนจากภาครัฐ เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล (2564) กฤษณะ ดาราเรือง (2564); สุกัญญา พยุงสิน และ จิราวรรณ สมหวัง (2564); สารินี วัฒนกุล และคณะ (2566); พิศาลกร ใจหาญ และคณะ (2566); ภาณุธร ปุ๊ดหน้อย และ โชติ บดีรัฐ (2567) ที่ต่างก็พบว่า นโยบายของภาครัฐเป็นทั้งโอกาสและการสนับสนุนในมิติต่างๆ ที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาโครงการ OTOP นวัตวิถี

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

อุปสรรค ชุมชนบ้านเมืองเก่าและชุมชนบ้านผารังหมี พบอุปสรรคในการพัฒนาที่ยั่งยืนไปในทิศทางเดียวกันได้แก่ โครงการช่วยเหลือสนับสนุนชุมชน OTOP นวัตกรรมที่ยั่งยืนของภาครัฐ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สาธินี วัฒนกุล และคณะ (2566) ที่พบว่า โครงการต่างๆ ของภาครัฐไม่มีความต่อเนื่องส่งผลต่อเงินทุนและการพัฒนาโครงการ และอุปสรรคข้อถัดมาของทั้งสองชุมชนก็คือ ปัญหาการระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 อันเป็นทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของ กฤษณะ ดาราเรือง (2564) และ สาธินี วัฒนกุล และคณะ (2566) ที่พบว่า การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 เป็นอุปสรรคต่อกิจการ กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้โครงการ OTOP นวัตกรรม

จากการวิเคราะห์ SWOT ผู้วิจัยพบถึงจุดอ่อนในภาพรวมอันสัมพันธ์กับการพึ่งพาตนเองได้และการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน ซึ่งก็คือ ปัญหาทางด้านการเงินและการบริหารจัดการของชุมชนบ้านเมืองเก่า โดยจุดอ่อนในรูปแบบดังกล่าวก็เป็นไปในทิศทางเดียวกับชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมอื่นๆ จากการทบทวนวรรณกรรม แตกต่างไปจากชุมชนบ้านผารังหมีที่ไม่พบจุดอ่อนทั้งในด้านการเงินและการบริหารจัดการภายในชุมชน โดยมีการวิเคราะห์ SWOT และ TOWS Matrix ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 SWOT และ TOWS Matrix

| SWOT และ<br>TOWS Matrix                                                                                                       | จุดแข็ง (S: Strengths)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | จุดอ่อน (W: Weaknesses)                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                               | S1 การนำอัตลักษณ์ที่มีมาพัฒนาการท่องเที่ยว, S2 ที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดกับสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ, S3 ความไว้วางใจ (trust), S4 เครือข่าย (network), S5 บรรทัดฐาน (norm), S6 กลุ่มออมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพ, S7 ทุนที่ไม่ใช่เงินของชุมชน, S8 กิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย, S9 การใช้ความพอเพียงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, S10 สถาบันเชิงคุณธรรม, S11 สถาบันในการพัฒนาคนรุ่นใหม่, S12 ผู้นำเข้มแข็ง และ S13 คนภายในชุมชนมีการแสวงหาความรู้ | W1 ที่ตั้งของชุมชนอยู่ห่างจากสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ, W2 สินค้าของชุมชนไม่ได้รับการพัฒนา, W3 การขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนา, W4 นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมีจำนวนน้อย, W5 กองทุนชุมชนยังไม่เข้มแข็ง, W6 การขาดความสามัคคีของชุมชน, W7 การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และ W8 การขาดแคลนทายาทรุ่นต่อไป |
| โอกาส (O:<br>Opportunities)<br>O1 โครงการ<br>ช่วยเหลือจาก<br>ภาครัฐ                                                           | กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy)<br>กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างเครือข่าย (network) (S3+S4+S12+S13+O1)<br>กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างสถาบันการเงินชุมชน (S3+S4+S5+S6+S7+S8+S9+S12+S13+O1)<br>กลยุทธ์ที่ 3 การสร้างทุนที่ไม่ใช่เงินของชุมชน (S1+S3+S4+S5+S6+S7+S8+S9+S12+S13+O1)                                                                                                                                                                    | กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy)<br>กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย (W1+W2+W3+W4+W5+O1)                                                                                                                                                                                                          |
| อุปสรรค (T:<br>Threats)<br>T1 โครงการ<br>ช่วยเหลือที่ไม่<br>ยั่งยืนของภาครัฐ<br>และ T2 การระบาด<br>ของโรคไวรัสโคโร<br>นา 2019 | กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy)<br>กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างบรรทัดฐาน (norm) (S3+S4+S5+S9+S10+S12+S13+T1+T2)<br>กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างปฐมนิเทศเศรษฐกิจ (S3+S4+S5+S6+S7+S8+S9+S12+S13+T1+T2)                                                                                                                                                                                                                                           | กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy)<br>กลยุทธ์ที่ 1 การสร้างความไว้วางใจ (trust) (W6+T1)<br>กลยุทธ์ที่ 2 การสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (W7+W8+T1)                                                                                                                                                             |

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

### ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย

จากผลของการวิเคราะห์ SWOT แล้วนำมากำหนดเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้วยการวิเคราะห์ TOWS Matrix อันมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังต่อไปนี้

1) นโยบายการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางสังคมภายใต้หลักการ “ความพอเพียง” ในการพัฒนาสังคม “ความพอเพียง” คือ “ทางสายกลางตามหลักธรรมของพุทธศาสนา” อันสอดคล้องกับศาสนาอิสลาม ที่ท่านนบีมะหะหมัดได้กล่าวไว้ว่า “ความมั่งมีหาได้เกิดมาจากการมีทรัพย์สินที่มากมายไม่ หากเกิดจากหัวใจที่มีความพอเพียง” จึงอาจกล่าวได้ว่า “ความพอเพียง” นั้นเป็นหลักการสากล เมื่อระดับปัจเจกใช้ธรรมขัดเกลาให้รู้จัก “พอ” เมื่อ “พอ” แล้วปัจเจกก็ย่อมที่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น สังคม และโลก ถ้ามว่า ปุถุชนต้องการมีมิตรที่รู้จักพอ หรือมิตรที่ไม่รู้จักพอมากกว่ากัน? สังคมและโลกก็เป็นไปตามนั้น ส่วนเกินที่ได้จากความ “พอ” ก็จะเกิดในรูปแบบของการสละแรงกายแรงใจ เพื่อพัฒนาสังคมชุมชน ก่อให้เกิดความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และเครือข่ายที่เหมาะสมแก่การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนที่ยั่งยืน อันมีแผนงานดังต่อไปนี้

1.1) แผนงานการสร้าง ความไว้วางใจ (trust) มีแผนงานย่อย ได้แก่ แผนงานย่อย (1) การกระชับความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ เป็นกลไกในการทบทวนและกระชับ “ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ” ด้วยการจัดให้มีกิจกรรมทั้งทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมและกิจกรรมอื่นๆ ให้คนภายในชุมชนร่วมกันจัด ร่วมกันบริหารจัดการ แผนงานย่อย (2) การสร้างความสัมพันธ์ชุมชน ด้วยการจัดให้มีการประชุม มีกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนลดความหวาดระแวงระหว่างกันและกัน

1.2) แผนงานการสร้างบรรทัดฐาน (norm) มีแผนงานย่อย ได้แก่ แผนงานย่อย (1) การสร้างปฐมธรรมสังคม เป็นการสร้างและพัฒนาความพอเพียง เพื่อเป็นอุดมการณ์ในการพัฒนาทางสังคม เพื่อตัดทอนต่ออุดมการณ์ทางสังคมตามแบบบริโศณนิยมที่ไปเติมไปด้วย “ความไม่รู้จักพอ” เบียดบัง เบียดเบียนต่อผู้อื่น สังคม และโลก พัฒนาเป็นคัมภีร์ที่มีมาตรฐาน ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่บ้าน วัด และโรงเรียน ควบคู่ไปกับการร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่มี สร้างปัจเจกชนผู้เป็นที่รัก สร้างสังคมแห่งธรรม แผนงานย่อย (2) ธรรมนูญชุมชน ด้วยการสร้างและพัฒนาธรรมนูญชุมชน เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันของคนภายในชุมชน มีกลไกที่เป็นบทลงโทษ เมื่อสมาชิกของชุมชนละเมิดบรรทัดฐานที่มีร่วมกันของคนภายในชุมชน แผนงานย่อย (3) ธนาการความดี ด้วยการสร้างและพัฒนาธนาการความดี มีกลไก คือ สมุดพกความดี มีแต้มความดีอันเป็นหลักฐาน มีแรงจูงใจเสริมเพื่อให้คนทำความดี โดยการนำแต้มความดีไปแลกสินค้ากับร้านค้าของชุมชนได้

1.3) แผนงานการสร้างเครือข่าย (network) แผนงานย่อย ได้แก่ แผนงานย่อย (1) การสร้างและพัฒนาเครือข่ายภายใน เป็นการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชน ระหว่างกลุ่มก้อนต่างๆ ปัจเจกต่อปัจเจก รุ่นสู่รุ่นภายในชุมชน ผ่านการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีภายในชุมชน แผนงานย่อย (2) การสร้างและพัฒนาเครือข่ายภายนอก การพัฒนาเครือข่ายภายนอก เป็นการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาที่มีจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนเครือข่ายอื่นๆ ผ่านการเข้าฝึกอบรม ศึกษาดูงาน

2) นโยบายการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพุทธ เศรษฐศาสตร์ อันมีหลักการ คือ ความต้องการของมนุษย์เปรียบดังทะเลมหาสมุทรจะถมอย่างไรก็ไม่เต็ม มนุษย์จึงต้องรู้จักทางสายกลาง รู้จัก “พอ” เพื่อจัดการดับความกระหายใคร่มี ดับความละโมภของตน อันสอดคล้องกับคำสอนของศาสนาอิสลามที่ว่า “ดีที่สุดของกิจการทั้งหลาย คือ ตรงกลาง” เมื่อความต้องการในระดับปัจเจก ได้รับการกำจัดขอบเขตเอาไว้ ก็ย่อมที่จะไม่เกิดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น ต่อสังคม ต่อทรัพยากร และต่อโลก ซึ่งรวมถึงสำนักแห่งความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เกิดความหวงแหนในทรัพยากรทางทรัพยากรธรรมชาติ และก่อให้เกิดส่วนเกินทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะถูกแปรเป็นทุนในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นของส่วนกลางของชุมชน ของสังคม และของโลก อันตรงข้ามกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี มุ่งที่จะใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

สูงสุด มุ่งไปที่การแข่งขันแบบ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” มุ่งไปที่การบริโภค อันก่อให้เกิดการเบียดเบียนต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ต่อทรัพยากร และต่อโลก อันมีแผนงานดังต่อไปนี้

2.1) แผนงานการสร้างปฐมนิเทศเศรษฐกิจ โดยใช้หลักความ “พอเพียง” เข้ามาจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจที่มี เริ่มจากจำกัดความต้องการของตน ควบคู่ไปกับการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ในระดับปัจเจก ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน ให้เกิดประโยชน์อย่างรอบด้าน แล้วนำส่วนเกินของครัวเรือนและชุมชนไปพัฒนากิจการการท่องเที่ยวของชุมชนและการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวมอย่างยั่งยืน

2.2) แผนงานการสร้างสถาบันทางการเงินของชุมชน ชุมชนร่วมกันนำเงินส่วนเกินของชุมชน จัดตั้งสถาบันการเงินของชุมชนในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ ทำให้ชุมชนและคนภายในชุมชนสามารถมีทุนที่เป็นเงินไปพัฒนากิจการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนกิจการและกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

2.3) แผนงานการสร้างทุนที่ไม่ใช่เงินของชุมชน ชุมชนร่วมกันนำเงินส่วนเกินของชุมชน ร่วมกันสร้างทุนที่ไม่ใช่เงินของชุมชน เพื่อเป็นทุนในการสนับสนุนกิจการและกิจกรรมของชุมชน อาทิ การพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ การพัฒนาอาคารสถานที่ การพัฒนาการขายสินค้าออนไลน์ ชื่อจักรกลการเกษตรต่างๆ ฯลฯ ทุนในรูปแบบดังกล่าว จะช่วยลดต้นทุนเพิ่มผลผลิต ผลิตซ้ำสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

2.4) แผนงานการสร้างกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย ผ่านการทำเกษตรไร่นาสวนผสม ตลอดจนร่วมกันพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนด้วยการนำอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาที่มี มาพัฒนาเป็นสินค้า ผลิตภัณฑ์ กิจการ และกิจกรรม อันเป็นกระจายความเสี่ยง (diversify) ไปตามกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย ทำให้ชุมชนไม่ต้องพึ่งพากิจกรรมการผลิตแบบเชิงเดี่ยว

2.5) แผนงานการสร้างและพัฒนาผู้ประกอบการรุ่นใหม่ เริ่มจากการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่และเยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของเรือกสวนไร่นา ชุมชนท้องถิ่น ผ่านบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าว่า ยามเกิดวิกฤตเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น จะเป็นฐานที่มั่นคงสำคัญในการดูดซับแรงงานส่วนเกินจากภาคส่วนอื่นๆ ผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่มีภายในชุมชน เพื่อฝึกฝนพัฒนา ถ่ายทอดอุดมการณ์ องค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่มี

### ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาวิเคราะห์ SWOT ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีที่ไม่ได้ถูกคัดเลือกให้เป็นหนึ่งใน 160 มหัศจรรย์พื้นที่ 50 เส้นทางหลากหลายเสน่ห์ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

### เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (ม.ป.ป.). *เที่ยวบ้านฉัน*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กฤษณะ ดาราเรือง. (2564). แนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านหนองกระดุกเหนือ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 4(4), 105-122.
- กัลยา สว่างคง, วชิรญา ตติยนันทกุล และ ปวรรัตน์ สุภิมาธ. (2565). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถีอย่างยั่งยืน: กระบวนการและความสำเร็จ ชุมชนบ้านเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สืบค้นจาก <https://sdgs.dpu.ac.th/activities-detail.php?id=8&uid=61404SHHC2182>.
- กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล. (2564). จาก OTOP ถึง OTOP นวัตวิถี: นโยบายการพัฒนาที่มีชุมชนเป็นฐาน?. *วารสารไทยคดีศึกษา*, 18(2), 114-146.
- พิรดากร ใจหาญ, อภินิษฐา นาเลาะห์ และ วิสิฐฐ์ คิตคำส่วน. (2566). แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโอท็อป นวัตวิถี ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดนครพนม. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 5(2), 41-56.

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ภณธร ปัดหน้อย และ โชติ บดีรัฐ. (2567). การพัฒนาศักยภาพชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีไทยทรงดำ ในเขตพื้นที่บ้านห้วยห้าง ตำบลหนองหลุม อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดฟิจิตร. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*, 9(3), 140-150.

สาธินี วัฒนกุล, บงกชมาศ เอกเอี่ยม, เฉลิมชัย ปัญญาดี และ สุริยจรัส เตชะตันมีนสกุล. (2566). กลยุทธ์การพัฒนาท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีชุมชนบ้านป่าตาล ตำบลบวบก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 6(2), 102-119.

สุกัญญา พยงสิน และ จิราวรรณ สมหวัง. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจโฮมสเตย์ตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตวิถี: กรณีศึกษา หมู่ 10 ตำบลเขาสมอคอน อำเภอดำรง จังหวัดลพบุรี. *วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 13(3), 170-187.

เสรี พงศ์พิศ. (2551). *แนวคิดแนวปฏิบัติ ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.

Comino, E., & Ferretti, V. (2016). Indicators-based spatial SWOT analysis: Supporting the strategic planning and management of complex territorial systems. *Ecological Indicators*, 60, 1104-1117.

David, F. (2011). *Strategic Management Concepts and Cases* (13<sup>th</sup> ed). New York: Prentice Hall.

Hiramatsu, M. (2008). *The "One Village One Product" Movement Spreading Throughout the World*. Tokyo: One Village, One Product Movement.

Ngamcharoen, P., Sakdapat, N., & Bhanthumnavin, D. (2025). Research for the development and evaluation of instruments for measuring responsible tourism behavior of generation Y tourists in Thailand. *F1000Research*, 14, 8.

Nobuyoshi, N., & Lutful, K. (2005). One Village One Product Movement: Success Story of Rural Development in Japan and Learning Points for Bangladesh. *The Economic Science*, 52(4), 71-92.

Oita Prefecture. (2016). *Oita Prefecture 2016*. Oita: Oita Prefecture.

Takai, K. (2012). *Endogenous Regional Development*. Tokyo: United Nations Centre for Regional Development.

Yamagami, S., & Fukimoto, T. (2011). The Prototype for the One Village, One Product Movement: Community Development Initiatives in Oyama Town. In K. Igusa. (ed.). *The OVOP Movement and Local Development in Asia* (pp. 33-54). Oita: Ritsumeikan Asia Pacific University.

Yamazaki, J. (2010). *A Comparative Analysis of One Village One Product (OVOP) and its Replicability in International Development*. Masters of Arts Thesis, International Institute of Social Studies.

**Data Availability Statement:** The raw data supporting the conclusions of this article will be made available by the authors, without undue reservation.

**Conflicts of Interest:** The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

**Publisher's Note:** All claims expressed in this article are solely those of the authors and do not necessarily represent those of their affiliated organizations, or those of the publisher, the editors and the reviewers. Any product that may be evaluated in this article, or claim that may be made by its manufacturer, is not guaranteed or endorsed by the publisher.



**Copyright:** © 2025 by the authors. This is a fully open-access article distributed under the terms of the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).